

Отиц Олена,
доктор педагогічних наук, професор,
проректор з науково-методичної роботи та міжнародних зв'язків
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Овсієнко Яніна,
кандидат педагогічних наук,
Заслужений працівник освіти України,
директор комунального закладу «Малобілозерська спеціалізована
естетична школа-інтернат II-III ступенів «Дивосвіт» Запорізької
обласної ради, Асоційованої школи ЮНЕСКО

ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК УЧИТЕЛІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЕСТЕТИЧНОГО ПРОФІЛЮ ПІД ЧАС ДОСЛІДНО- ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ

Упровадження у нашій державі освітньої реформи, спрямованої на розбудову Нової української школи, вимагає розроблення та експериментальної перевірки ефективності інноваційних підходів до навчання учнів та підготовки вчителів до професійної діяльності в умовах динамічних суспільних і технологічних змін. Прагнучи бути в авангарді інноваційного поступу, загальноосвітні навчальні заклади України активно долучаються до науково-дослідної та експериментальної роботи, відкриваючи на своїй базі експериментальні майданчики і започатковуючи експерименти різного рівня (локального, регіонального, всеукраїнського) відповідно до свого освітнього профілю.

Одним із таких експериментальних закладів освіти є КЗ «Малобілозерська спеціалізована естетична школа-інтернат II-III ступенів «Дивосвіт» Запорізької обласної ради (директор – кандидат педагогічних наук Яніна Овсієнко). Специфіка цього навчального закладу полягає у поєднанні у змісті освіти вивчення загальноосвітніх і мистецьких дисциплін та здійсненні професійної підготовки учнів з професії «Виробник художніх виробів з кераміки» з наданням III-V розрядів.

Система педагогічної діяльності «Дивосвіту» ґрунтується на основі ідей теорії педагогічної майстерності академіка Івана Зязюна, завдяки впровадженню яких в освітній процес заклад перетворився на регіональний центр професійного саморозвитку вчителів. Визнанням інноваційного потенціалу «Дивосвіту» стало започаткування на базі цього спеціалізованого навчального закладу відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 14.11. 2014 р. № 1324 всеукраїнського педагогічного експерименту за темою «Професійний саморозвиток учителів мистецьких дисциплін у Центрі педагогічної майстерності» (2014-2019 рр., науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Олена Отич).

Мета експериментальної роботи полягає у виявленні організаційно-педагогічних умов професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю у Центрі педагогічної майстерності.

Завданнями експериментальної роботи визначено:

- розроблення Концепції професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю у Центрі педагогічної майстерності;
- проектування, експериментальна перевірка і впровадження у практичну діяльність спеціалізованої школи-інтернату «Дивосвіт» педагогічних моделей професійного саморозвитку вчителів цього навчального закладу;
- підготовка та експериментальна апробація програм професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю у Центрі педагогічної майстерності;
- оприлюднення результатів експериментальної роботи у ході масових науково-практичних заходів міжнародного, всеукраїнського, регіонального рівнів, у тому числі і в режимі on-line та en plein air;
- підготовка методичних рекомендацій, посібників, підручників та інших друкованих праць для вчителів спеціалізованих навчальних закладів

художньо-естетичного профілю з проблем професійного саморозвитку та розвитку педагогічної майстерності.

Теоретичну основу дослідження становлять ідеї гуманізації освіти (Г. Балл), теорія педагогічної майстерності, педагогіка добра (І. Зязюн), педагогіка мистецтва (О. Рудницька, Г. Падалка), педагогічна етика та педагогічна естетика (І. Синиця, Г. Васянович, О. Отич), педагогічний менеджмент, концепція використання мистецтва у розвитку творчої індивідуальності суб'єктів освітнього процесу, Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, Концепція нової редакції Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти тощо [2].

Пріоритетними напрямками здійснення експериментальної роботи визначено:

1. *Педагогічно-інформаційний*, зорієнтований на розроблення системи науково-педагогічних заходів щодо інформування та просвіти всіх учасників експерименту; моніторинг їхнього професійного саморозвитку у Центрі педагогічної майстерності; створення інформаційно-програмного забезпечення діяльності цього Центру та інформаційного супроводу самоосвітньої діяльності учителів; поширення творчих ідей учасників експерименту в засобах масової інформації тощо.

2. *Освітній*, що передбачає організацію навчання і самоосвіти вчителів, обмін їх досвідом упровадження інноваційних педагогічних технологій у процес викладання навчальних дисциплін, формування в них спрямованості на професійне самовдосконалення, впровадження активних форм самоосвіти. Реалізація цього напрямку відбувається відповідно до концепції, програми та моделей професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю у Центрі педагогічної майстерності.

3. *Технологічний*, що реалізується у процесі опанування і впровадження учасниками Центру інноваційних технологій професійного й особистісного саморозвитку та удосконалення педагогічної майстерності, розвитку в

учителів предметних компетентностей; виявлення та експериментальної перевірки організаційно-педагогічних умов професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю у Центрі педагогічної майстерності; впровадження інноваційних педагогічних технологій та нових форм професійного саморозвитку вчителів, спільної участі педагогів і учнів «Дивосвіту» у міжнародних, всеукраїнських та регіональних інноваційних освітніх проектах.

Програма експерименту охоплює чотири етапи: підготовчий, діагностичний, формувальний та узагальнювальний.

На першому (підготовчому) етапі (2014-2015) розроблялася концепція експериментальної роботи, здійснювався аналіз готовності вчителів до її здійснення, проводилося спостереження за їхньою самоосвітньою діяльністю з метою виявлення професійних проблем, над подоланням яких їм варто буде працювати у Центрі педагогічної майстерності, відбувалися самоаналіз та експертна оцінка рівнів їхнього професійного розвитку на початку проведення експерименту; виявлялися впливи оточуючого середовища на рівень розвитку педагогічної майстерності вчителів.

Другий (діагностичний) етап (2015-2016) підпорядковувався меті підбору діагностичних методик для виявлення рівнів професійного розвитку вчителів. На цьому етапі визначалися критерії, показники та рівні сформованості педагогічної майстерності вчителів та їхньої готовності до професійного саморозвитку; розроблялися анкети, опитувальники для викладачів, адміністрації і учнів, на основі яких проводилося констатувальне дослідження рівнів професійного розвитку педагогів.

З метою допомоги учасниками експерименту у самоаналізі власного рівня професійного саморозвитку було розроблено Програму педагогічного самомоніторингу, в якій відображено зміст та результати навчально-методичної й проектувальної роботи вчителів і майстрів виробничого навчання «Дивосвіту» (табл. 1).

Таблиця 1.

Програма самомоніторингу вчителя

Критерії	Показники	Джерело інформації	Термін виконання	Відповідальні
1	2	3	4	5
1 Художньо-естетичний та педагогічний потенціали учителя	Художньо-естетичний досвід та активність; професійна компетентність	Результати анкетування, навчально-методичні проекти вчителів	вересень	Заступник директора з навчально-методичної роботи
2. Компетентність у використанні інноваційних технологій художньо-естетичного виховання, якість змісту авторських програм інтегрованого вивчення образотворчого мистецтва з навчальною дисципліною, яку викладає вчитель	Уміння здійснювати проектування, само-аналіз, моніторинг освітньої діяльності	Конспекти розроблених та записи проведених інтегрованих уроків, матеріали із самоосвіти	Протягом року	Вчителі-предметники, заступник директора з навчально-методичної роботи
3. Компетентність щодо вивчення і використання передового педагогічного досвіду з формування художньо-естетичної культури учнів	Уміння пов'язувати власний досвід з передовим педагогічним досвідом	Індивідуальні проекти науково-методичної роботи, матеріали засідань методичних рад	Протягом року	Вчителі-предметники, заступник директора з навчально-методичної роботи
4. Власні дидактичні й методичні	Наявність публікацій з	Авторські програми,	Протягом року	Вчителі-предметники,

напрацювання вчителя	власного досвіду роботи в наукових і методичних журналах, педагогічній пресі	демонстраційний матеріал, публікації		заступник директора з навчально-методичної роботи
5. Динаміка навчальних досягнень учнів з предмета упродовж декількох останніх років	Характер змін середнього коефіцієнту навчальних досягнень учнів протягом кількох років	Таблиці середніх коефіцієнтів навчальних досягнень з предметів, діаграми розвитку класних колективів	Листопад, грудень, квітень, серпень	Вчителі-предметники, заступник директора з навчально-методичної роботи
6. Перспективність прогнозування наступних педагогічних дій щодо професійного саморозвитку	Якість та реальність проектних завдань	Індивідуальні проекти професійного саморозвитку	Червень	Вчителі-предметники, заступник директора з навчально-методичної роботи

За результатами самоаналізу рівня свого професійного саморозвитку за допомогою цієї таблиці викладачі «Дивосвіту» у подальшому розробляли й і реалізували індивідуальні проекти професійного саморозвитку, спрямовані на актуалізацію їх особистісного і професійного потенціалів. Це відбувалося на третьому (формульованому) етапі експериментальної діяльності (2017-2018).

На цьому етапі педагоги самостійно опрацьовували філософські, психологічні й педагогічні джерела з досліджуваної проблеми. Зокрема, аналіз досліджень М. Бахтіна, М. Бубера, К. Роджерса, П. Щедровицького, В. Франкла та ін. дозволив їм виокремити ряд суттєвих ознак професійного саморозвитку викладача як самореалізації його творчого потенціалу [5, 42].

З урахуванням основних теоретичних положень та ідей філософів і науковців щодо сутності й змісту саморозвитку було розроблено Концепцію й Технологію професійного саморозвитку вчителів у Центрі педагогічної майстерності на базі «Дивосвіту», що охоплювала такі складові:

- 1) аналіз учителями змісту та результатів своєї діяльності;
- 2) визначення проблемних моментів і формулювання головної проблеми щодо професійного саморозвитку, яку слід розв'язати у Центрі педагогічної майстерності;
- 3) оформлення освітнього запиту;
- 4) розроблення плану, програми дій та конкретизації їх в індивідуальній технології професійного саморозвитку;
- 5) реалізація цього плану і програми;
- 6) аналіз результатів їх впровадження.

Основними напрямками діяльності Центру педагогічної майстерності щодо сприяння педагогам в їхньому професійному саморозвитку є: мотивація, науково-методичне забезпечення та створення умов для неперервного професійно-особистісного саморозвитку кожного педагога відповідно до його професійних потреб і запитів, рівня домагань та власних можливостей. При цьому здійснюється науково- і навчально-методичний супровід, науково-педагогічний консалтинг як усього педагогічного колективу навчального закладу у цілому, так і конкретних викладачів.

Для того, щоб педагог краще міг організувати свою діяльність з професійного саморозвитку у Центрі педагогічної майстерності, йому пропонується для самостійного опрацювання комплекс «Педагогічна майстерність», розроблений представниками школи педагогічної майстерності академіка І. Зязюна [3; 4]. Логіка його побудови вибудовується від відкриття педагогові привабливості його професійного саморозвитку й окреслення перспективи його професійного зростання – до психологічної й педагогічної діагностики ним своїх особистісних і професійних здібностей і здатностей, розроблення й реалізації індивідуальної програми професійного

розвитку та саморозвитку і на цій основі – до досягнення бажаного результату й тієї професійної вершини, яка була визначена ним за мету на початку роботи. А далі цей алгоритм реалізується вже на іншому, більш високому рівні – й так, допоки педагог буде визначати свої перспективи і прагнути їх досягати.

Окрім опрацювання навчально-методичного комплексу з педагогічної майстерності учасники Центру на базі спеціалізованої школи-інтернату «Дивосвіт» творчо використовують інноваційний потенціал сучасної відкритої післядипломної педагогічної освіти, яка дозволяє кожному вчителю швидко реагувати на освітні потреби і запити та базується на світоглядних і методологічних засадах відкритості й безперервності процесу пізнання. З огляду на це важливе значення у процесі саморозвитку викладачів експериментального закладу належить відкритим освітнім ресурсам, інформаційно-комунікаційним технологіям [1]. Так, кожним вчителем школи-інтернату розпочата ґрунтовна робота зі створення персональних веб-ресурсів на шкільній відкритій платформі Moodle. Такі веб-ресурси дозволяють викладачам організувати очно-дистанційну форму навчання з усіх навчальних предметів, вивчати поглиблено ті питання, які цікавлять учнів та їх самих.

Учителі експериментальної школи-інтернату «Дивосвіт» беруть активну участь у створенні науково-методичного супроводу викладання базових та варіативних дисциплін на дистанційній основі шляхом участі в е-курсах, педагогічних фестивалях, конкурсах з інформаційних технологій тощо.

Результатом професійного саморозвитку вчителів спеціалізованої школи-інтернату «Дивосвіт» у Центрі педагогічної майстерності стала активізація у цьому закладі неформальної освітньої діяльності, зокрема, нині тут активно працюють школи майстрів-керамістів, школа молодого вчителя, об'єднання вчителів-новаторів, творчі групи учителів мистецьких дисциплін за різними видами мистецтв тощо. Учасники Центру педагогічної

майстерності є авторами навчальних програм і факультативних курсів за вибором, серед яких «Писанкарство», «Бісероплетіння», «Ліплення», «Живопис», «Петриківський розпис», «Музезнавство», «Народний спів», «Народна хореографія», «Народна іграшка», «Театральне мистецтво» та інші.

Упровадження ідей академіка І. Зязюна у системі відкритої освіти зумовило розроблення інноваційних форм їхнього професійного й особистісного саморозвитку на основі інтеграції мистецтва, виробничих та інформаційних технологій. Досягненням педагогічного колективу стало створення інтегрованих програм з вивчення базових дисциплін, в яких кожна навчальна тема пов'язана з мистецтвом і художньою культурою (наприклад, хімія – матеріалознавство, математика – музика, фізика – музика, інформатика – образотворче мистецтво та ін.).

З метою представлення проміжних результатів експерименту з професійного саморозвитку педагогів спеціалізованої естетичної школи-інтернату II-III ступенів «Дивосвіт» у Центрі педагогічної майстерності на базі цього закладу в травні 2016 року було проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію на тему «Психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності та професійного саморозвитку вчителів спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю». У ході цього заходу викладачі «Дивосвіту» мали можливість поділитися своїми напрацюваннями та результатами експериментальної діяльності із науково-педагогічними працівниками Національної академії педагогічних наук України (ДВЗН «Університет менеджменту освіти» НАПН України, лабораторії естетичного виховання і мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України), працівниками ДНУ «Інституту модернізації змісту освіти» МОН України, представниками Департаменту освіти і науки Запорізької державної адміністрації, науково-педагогічними працівниками, керівниками відділів та кафедр мистецьких дисциплін ВНЗ України та регіональних закладів післядипломної педагогічної освіти Вінницької, Житомирської, Івано-Франківської, Київської, Сумської, Черкаської

областей, директорами спеціалізованих навчальних закладів художньо-естетичного профілю з різних регіонів України.

Невід'ємною складовою системи професійного саморозвитку вчителів у Центрі педагогічної майстерності на базі «Дивосвіту» є міжнародні мистецькі пленери, що традиційно щорічно проводяться у цьому навчальному закладі за участі українських і польських педагогів-художників. Ці масштабні заходи сприяють піднесенню на новий творчий рівень самоосвітньої діяльності вчителів і майстрів виробничого навчання «Дивосвіту» з професії «Виробник художніх виробів з кераміки». Адже і вчителі, і учні цього закладу, реалізуючи освітню ідею артистичного виховання – «Митці у школі» (Франція), запрошують на пленери відомих українських і зарубіжних скульпторів, керамістів та художників й вдосконалюють у творчій співпраці з ними свою керамічну майстерність, а крім того, ще поповнюють шкільний музей під відкритим небом новими художніми експонатами, виготовленими під керівництвом видатних митців. Мистецькі пленери вже десять років поспіль створюють сприятливі умови для самореалізації творчого потенціалу і вчителів і вихованців експериментального закладу, розвиваючи й зміцнюючи водночас міжнародну культурно-освітню співпрацю. Результатом цієї співпраці стало долучення «Дивосвіту» до міжнародного Проекту асоційованих шкіл ЮНЕСКО («Соціокультурні зв'язки»).

Свідченням визнання високого професійного і художньо-естетичного розвитку учнів і вчителів «Дивосвіту» є відзнаки, отримані ними на Всеукраїнських конкурсах, заходах Малої академії наук, а також нагороди закладу на найголовніших освітянських виставках України – «Сучасні заклади освіти» й «Інноватика в сучасній освіті», на яких «Дивосвіт» неодноразово здобував почесне звання «Лідер сучасної освіти», отримав шість золотих медалей та 10 дипломів і сертифікатів.

Сьогодні у цьому спеціалізованому закладі освіти продовжується робота з експериментальної апробації авторських навчальних програм

вчителів, готуються до видання програми спецкурсів і факультативів за вибором. Педагоги спільно з науковцями НАПН України працюють над написанням колективної монографії з проблеми професійного саморозвитку вчителів. Вчителі активно беруть участь у педагогічних фестивалях, науково-практичних семінарах, вебінарах, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, за результатами яких готують збірники наукових праць та публікації у фахових і періодичних педагогічних виданнях України. Учні «Дивосвіту» демонструють свою керамічну майстерність при проведенні майстер-класів для учасників масових наукових заходів, серед яких вчені НАПН України, представники Міністерства освіти і науки України.

Досвід освітньої і самоосвітньої діяльності колективу експериментального закладу «Дивосвіт» широко висвітлений у засобах масової інформації, зокрема, у квітні цього року був представлений на телеканалі «Культура» в рамках телепередачі «Освіта як мистецтво». Цей досвід неодноразово висвітлювався й на сторінках часопису «Рідна школа», за що колектив «Дивосвіту» і автори статті щиро вдячні працівникам журналу і передусім, головному редактору Анжеліні Пугач.

Прийміть же найсердечніші вітання з нагоди славного Ювілею вашого науково-педагогічного видання, яке поєднує теоретико-методологічну висоту і наукову глибину змісту з великою практичною спрямованістю, завдяки чому є потрібним і цікавим як для вчених (і зрілих, і молодих), так і для педагогів-практиків, широкої освітянської громадськості. Так тримати! Творчої Вам наснаги, вдячних і активних читачів, задоволення від своєї подвижницької праці!

«Літ до ста зростати Вам без старості,
Рік від року міцніти Вашій молодості»!

Література:

- 1 Биков В. Ю. Інноваційний розвиток засобів технологій систем відкритої освіти / В. Ю. Биков // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. праць: Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. – Випуск 29. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. – С. 32-40.
- 2 Концепція нової редакції Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: Проект // http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/15977/
- 3 Педагогічна майстерність: підруч. / [І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І.А. Зязюна. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.
- 4 Педагогічна майстерність: хрестоматія: навч. посібник / / упоряд.: І.А. Зязюн, Н.Г. Базилевич, Т.Г. Дмитренко та ін.; за ред. І.А. Зязюна. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 462 с.
- 5 Професійний саморозвиток майбутнього фахівця: монографія. – Житомир: Поліграфічний центр ЖДУ, 2010. – 212 с.

Отич Олена, Овсієнко Яніна

ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК УЧИТЕЛІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЕСТЕТИЧНОГО ПРОФІЛЮ В ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНО- ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ

У статті висвітлено досвід професійного саморозвитку учителів «Малобілозерської спеціалізованої естетичної школи-інтернату II-III ступенів «Дивосвіт» Запорізької обласної ради – експериментального закладу ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. Схарактеризовано мету, завдання, основні напрями та результати експериментальної діяльності.

Ключові слова: професійний саморозвиток, педагогічна майстерність, експериментальна діяльність, художня кераміка, професійна підготовка.

In the article experience of professional self-development of teachers of "Malobilozerska specialized aesthetic school-boarding-school of II-III of degrees "Divosvit" of the Zaporizhzhya regional soviet – experimental establishment of "University of management of education" of NAPS of Ukraine. Charakterized the aim, tasks, basic directions and experimental job performances.

Keywords: professional self-development, pedagogical mastery, experimental activity, artistic ceramics, professional preparation.

